
Rikshospitalet i Akersgaten

FORSIDEBILDET

Foto Øivind Larsen

16. oktober 1826 ble Rikshospitalet i Christiania åpnet. 175-årsjubileet nå i 2001 feires behørig, bl.a. med en jubileumsbok, der man kan lese om hospitalets tilblivelse, flytting til sin tredje lokalisering i hovedstaden, og dets virksomhet før og nå (1).

I den perioden Rikshospitalet holdt til i Akersgaten, var den store trebygningen fra 1807 eldste del av anlegget. Huset var bygd som militærhospital (2), tegnet av legen og arkitekten Jens Bang (1737 – 1808), medlem av sunnhetskollegiet i København. Den svenske arkitekten og byggmesteren Johan Raphael Pousette ledet byggearbeidene. Bygningen ble satt opp med dispensasjon fra byens brannforskrifter fordi den var av tre. Tømmeret kom fra prestegårdsskoger og tømmermennene fra Gudbrandsdalen.

Det er interessant at bygningen forholdsvis snart etter at den hadde begynt å fungere som rikshospital, ble ansett som lite egnet til formålet. Likedan ble de andre byggene som fulgte, for eksempel murblokken mot Grubbegaten (1842), fort betraktet som gammeldagse. Arbeid ble derfor satt i gang for å reise et nytt rikshospital, åpnet i Pilestredet i 1883. Både medisinsk, sosial og arkitektonisk utvikling gjenspeiles i denne raske endringen i syn på sykehus og sykehusarkitektur.

Rikshospitalets bygninger i det såkalte Empirekvartalet ble imidlertid stående og tjente forskjellige andre formål. Men i årene etter den annen verdenskrig ble det fart i planene om å fullføre det påbegynte Regjeringskvartalet, og da måtte Empirekvartalets bygninger bort for å gi plass til de nye. Striden om riving ble meget opphetet. Empirekvartalet hadde utvilsomme kulturelle kvaliteter. Slike arkitektoniske minner fra første del av 1800-tallet burde man se seg råd til å bevare, mente mange.

Men i 1950- og 60-årene var det flere av dem som ikke så det slik. Dette kan vi se over hele Europa på denne tiden – det var harde tider for eldre byggverk. Selv hus som hadde klart seg gjennom krig og forfall, ble revet. Handlekraft og nyorientering gav seg ofte utslag i form av full løsrivning fra det gamle, riving av hus og oppføring av nye i fremtidsrettet betongarkitektur. Empirekvartalet var bare ett av mange gamle bygningsmiljøer som måtte gi tapt. Kulturhistorisk og ide...historisk er denne perioden i så måte meget interessant.

Mens striden om rivingen av Empirekvartalet raste, begynte byggearbeidene i regjeringskvartalene. I 1962 var disse kommet så langt at trebygningen måtte fjernes, uansett kulturdebatten. Og riving ble igangsatt. I siste minutt grep imidlertid skipsreder Sofie Helene Wigert inn, resolutt og på privat initiativ. Hun kjøpte bygningen og fikk merket tømmeret, slik at huset kunne settes opp igjen.

Det var en del diskusjon om hvor og på hvilken måte hospitalsbygningen skulle gjenreises – parkeringsplassen utenfor Folkemuseet på Bygdøy var bl.a. nevnt som tomt. Men i 1982 kunne grunnstein legges på Grev Wedels plass, like utenfor festningsmurene. Siden 1983 står bygningen der og er nå lokaler for kulturinstitusjoner.

Forsidebildet av Rikshospitalets trebygning i Akersgaten tok jeg i 1962, like før rivingen. I bakgrunnen sees den svenske Margaretakyrkan. Bildet her i teksten er tatt på Grev Wedels plass i 2001.

Det finnes en vandrehistorie om rivingen i Akersgaten. Om den er sann vites ikke, men jeg tillater meg å følge den journalistiske regel: Sjekk aldri en god historie. Historien er slik: Alle midler ble benyttet i kampen om bevaring. Bl.a. hadde noen malermestre en sen kveld gått i gang med stiger, spann og koster for at folk skulle kunne se hvor vakker den etter hvert ganske forfalne bygningen egentlig var. Uheldigvis for verneentusiastene satt det en departementsbyråkrat på sitt nærliggende kontor og arbeidet overtid med papirbunkene og observerte det hele fra sitt vindu. Han grep telefonluren og ringte Einar Gerhardsen (1897 – 1987) som høyst personlig tok på seg sine kalosjer hjemme på Tøyen, gikk ned og stoppet arbeidet.

For militærhospitalet skulle vekk.

ØivindLarsen

LITTERATUR

1. Natvig JB, Børdahl PE, Larsen Ø, Swärd E.T. red. De tre Riker. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2001.
2. Hjelmeland BQA. Militære sykehus i Norge. I: Balto JA, red. Norsk sykehusarkitektur. Oslo: Fortidsminneforeningens årbok 2000: 45 – 57.

Publisert: 10. oktober 2001. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 12. juli 2026.